

SZŐNYI BENJÁMIN ÉVFORDULÓ

SZŐNYI BENJÁMIN (1717–1794) halálának évfordulóján Hódmezővásárhely városa tudományos konferenciát is beiktatott a vásárhelyi napok rendezvényeibe. Szőnyi lelkészi, tudományos, irodalmi és társadalmi jelentőségét hét előadás méltatta október 22-én. Emlékezzünk hálaadással mi is debreceni kollégiumunk egykori szegénydiákjára. Az ő imádságos életéből fakadt legfontosabb kegyességi énekeskönyvünk. 1762-ben jelent meg *Szentek hegedűje* címmel, s még 1904-ben is kiadták. Maróthi Szőnyi Benjámin is beleválogatta ama négy diák társaságába, akiket négyzólamú zsoltározásra tanított 1739-ben. Szőnyi énekeskönyve őrizte meg Maróthi egyetlen magyar énekversét, s hozzá írt még tíznél több strófát.

Nem csupán egy-egy évfordulón, hanem mindenkor legyen emlékeztető, hogy az Úrvacsora református értelmezéséről is van több éneke, abból a korból, amikor még a református tan tisztaságát féltő szeretettel őrizték a hozzá hasonló tiszteletes és tudós prédikátorok. Nem ünnepelték a reformáció évfordulóját, csak évszázadonként. Akkor pedig semmi mással, csak rendes, azaz úrvacsorás istentisztelettel.

A hitvallás szerinti s Kálvin nyomdokán járó ének a bibliai tudományokban jártas és őszintén kegyes ember munkája. Az 50. zsoltár dallamára kell énekelni. Igen, énekelni kell, elmélkedve, s nem futtában átolvasni, hogy értelmünk és érzelmeink mélyére hatoljon. Legyen fogatos gyülekezeteink ez évi úrvacsorás istentiszteletein!

(Debrecen)

Fekete Csaba

SZŐNYI BENJÁMIN, LEKIPÁSZTOR

Bármely oldalról közeledünk hozzá s próbálgatjuk értékelni sokoldalú tehetségét, előbb vagy utóbb a tiszteletes és tudós lelkipásztorhoz érkezünk. E körül kristályosodnak ki személyiségének és képességeinek markáns vonásai.

Mondhatnánk úgy is, hogy valamit magával hozott az atyai házból. Jóllehet szüleit korán elvesztette, az európai univerzításokon forgolódo édesapa – aki szintén lelkipásztor volt – úgy tűnik, említés nélkül is mély nyomokat hagyott fia életében. Ezért is szakad rá olyan nagy súllyal az őrvaság és a szegénység együtt a kedves nyomokba lépő vágygal.

Életének nagy határkövei: született Alsónémediben, 1717. december 10-én. Meghalt Hódmezővásárhelyen 1794. szeptember 14-én. Mai együttlétünk: tisztelgés emléke előtt halálának 200. évfordulója alkalmából. Egyben dicséretmondás Istenünk előtt, aki őt nekünk ajándékozta.

Emlékezésemet egyik énekének három gondolatára kívánom építeni: 1. Vagyok, mint szomjú föld; 2. Szerelmed nyugodni nem hágy; 3. Vagyok, mint öszverepedett nád szál.

1. Alsóbb iskoláit Monoron, Tasson, Kecskeméten végezte. A sort Debrecen egészíti ki. Érzékeny lelke egyformán őrizte a kegyetlen praeceptorok emlékét, a nélkülözések, rongyoskodások emlékét. Önéletírása nyomán szinte magunk előtt látjuk a sokat síró tizenéves fiúcskát, aki sokat szenvedett a tetvektől és az éhségtől. Két éven át „többet ettem főtvetlent, mint főttert. Sokszázszor vertem el éhem nagyját kenyérehéjjal...” Csak amikor felsőbb osztályba lépett, akkor vált sorsa egy kicsit könnyebbé.

A hódmezővásárhelyiek 1742-ben hívják meg lelkészükknek. Szinte meg sem melegsik e helyen, viszi a tudományok után érzett szomjúság peregrinációba. 1743. szeptember 30-án Odera-Frankfurtban található, 1744 tavaszától Leidenben, őszétől Utrechtben. Nem hagyja ki Franeker és Groningen nagy hírű akadémiáit sem. A kor leghíresebb professzorait hallgatja. Egyik méltatója írja: „Tudományban, kultúrában senki sem jutott e város falai közül messzebbre, mint ő...” (*Imre Mihály*). Amikor mérlegre teszi a patinássá vált neveket, a nevelők sorában Maróthi Györgyöt teszi az első helyre. Vallomása szerint tőle tanult a legtöbbet. A szomjúhozó deák itt találta a leg-üdítőbb forrást...

2. A németalföldi akadémiákról 1745 őszén érkezik vissza. Megnősül. Feleségül veszi Komáromi Sülye Zsófiát. Elkezdí esperesi munkáját is az egyházmegye élén. Kell a munkabíró fiatal erő, a messze látó szem s a bölcs szív. Közben kétszer is hívják Debrecenbe. Lehetett volna prédikátor vagy professzor is az ősi alma mater falai között, „de én... szántam ez együgyű népet elhagyni... és itt megmaradtam!” Hűséges pásztor volt. Felelősséget hordozott a városért s a gyülekezetért, minden egyes lélekért.

Amikor az úriszék a református vallású Posztós Istvánt halálra ítélte, Szőnyi meglátogatta börtönében, sőt kész volt a vesztőhelyre való kikísérésre is. Ez időben a vonatkozó királyi rendeletek ugyan katolikus atyát rendeltek a halálra ítélt rab mellé lelki vigasztalónak. Posztós mellé is odaállították Janicsek Miklós Ferenc-rendi szerzetest, aki három napon keresztül próbálta őt visszatéríteni és rábírnivali a halni készülők szentségének felvételére. Am a rab a maga hitén akart meghalni! Amikor a kivégzés napja eljött, s a rabot a vesztőhelyre szállító kocsi előállott, Posztós Szőnyit kérte: üljön fel mellé. A barát azonban ezt nem engedte, noha a rab s a körül álló nép ezt követelte. Végül a barát lekényszerült a kocsirol, akit Szőnyi a népharagtól megmentett, részben a népet kérlelő szóval, részben pedig a barátot köpenyével betakarva. Hitének, bátorságának és felelősségének gyökerei s gyümölcse így váltak nyilvánvalóvá.

Az egész városért felelős pásztor halotta a hangját a Pető-Törő-féle lázadás kapcsán is. Amikor a történetért a királynő – Mária Terézia el szeretné törölni a várost, Szőnyi kegyelmet kér népének. „Az Isten tudja csak, mely sok gondomban és éjjeli s nappali fáradságomban állott nekem ez instancia irás.” „Senki, akinek jó lelke és előre néző elméje vagyon, engem meg nem ítélt, hogy e dolgot ily bőven megírtam, mert ha e könyv megmarad, hasznát vésszi ezeknek a posteritás.” Mindezt nem a jutalom fejében vagy reményében, „hanem ezen városhoz és ebben az Ecclesiának megmaradásához képest való buzgó szeretetemben...”

Szőnyi azonban többet és mást is akart, mint a pusztá megmaradását városunknak! Valaki így ír erről: „Távol a műzsák fellegvárától lépést akart tartani kora szellemi áramlataival. Jegyzők, bírák irigységese, a katolikus papok és a váci püspök kellemetlenkedései s a helytartó tanács kemény rendeletei ellen küzdve alkotja énekeit meleg biztatásként.

Első kis könyvecskéje 1753-ban jelenik meg mintegy beharangozva a továbbiakat (Imádságok imádsága). Művei közül a „Szentek hegedűje” emelkedik ki. Ez az énekeskönyv tudomásom szerint 16 kiadást ért meg egyre bővülő terjedelemmel. A kegyességi irodalom darabjai mellett ott találjuk a franciából fordított Gyermekkei fizikáját s más írásokat is. Szóval és tollal is tanító lelkipásztor volt.

3. Vagyok, mint öszverepedett nád... Sokféle módon megpróbált, megszorongott ember. Az 1746-ban kötött házasságából tíz gyermek született. Ötöt kicsi korban temettek el. Volt, amikor bölcső és koporsó együtt érkezett otthonukba. A második gyermek született, az első – két évesen! – meghalt. Őt fiút keresztelt Benjámin névre, s csupán egy volt, aki túlélte őt. Nem csoda, ha „öszverepedett nád”-nak érzi életét!...

Élete folyását „Önéletírás”-ából ismerjük. Gyermekkeit kívánta tanítani ezzel, s egyben „édes eleinek” emlékezetét átadni, „hogy megtudhassák, kik és hol légyenek igaz vér szerént való atyafiai, és ami jól látnak dolgaimban, annak légyenek követői.”

1789-ben lelkészi állásáról lemondásra kényszerítik. Gögös nyikhajok felelik és feledtetik érdemeit a város szegényében. 50 Ft és kétszáz kéve nád az évenkénti „kegydíj” annak, akinek az egész város megmaradását köszönhetette. Tudását, hűségét nem értékeli. Ki vette észre, hogy vele műzsák is költöztek a városba, akik azóta oly sok homlokot megcsókolnak? Így halt meg kétszáz évvel ezelőtt! Epitáfiumán ez áll:

Itt nyugszik holt teste egy kegyes Atyának Szőnyi Benjáminnak, tulajdon magának Ki volt hív pásztorra az Eklézsiának Negyvenhat esztendőig amíg számlálának. Élt hetvenhét számú terhes Esztendőket De névzen mindenkor csak a jöendőket Oly böltsen számlálta egymás után őket hogy fejjel múlt minden tudós papí főkét. Esperest volt köztünk méltán érdemére Szentül rávigyázván köteleességére Míglén elhívatott az egék egére Hol már készen várta megérdemelt bére d. 17 7bris A. 794 6 s 7 óra között Urunk áldja meg emlékéit köztünk!

(Hódmezővásárhely)

Dányi József

Református Úrvacsorai tanítás a Szentek hegedűjében

A kenyér hát nem a Krisztus teste,
A bor nem vér, mely keresztfát feste:
Hanem mindkettő arról peccsét, s jel,
Hogy a megtérő s hívő nem vész el;
Mert megtartja halála a Krisztusnak,
Melyre ezek hit által igazítanak.

Nem vészek itt hát csak pusztá jelet:
De erős peccsétet is e mellett
Az Isten sok szép ígérteiről,
Bűnbocsánatról, örök életről:
Ezekért tört meg teste a Krisztusnak,
Ezekért folyt ki vére a Jézusnak.

Valamint sokakért, úgy én értem,
Mert ezt tőle világosan értem:
A TIÉRTETEK közt engem is ért,
Lám, pohárt is mi mindnyájunkért mért,
Én vagyok egyik, aki hozzá tértem:
Hiszem, hogy teste megtörtetett értem.

Itt hát én a Krisztus testét érzem,
Azaz: őt Hittel magamhoz vészem,
Részét vévén Halála érdemében,
Bűneimnek elengedésében;
Ez az ő teste tápláló ereje,
Szűztől vett testének mennyben van helye.

Ez az a test, melyet én itt vészek,
Hit a száj, mellyel ily testet észek;
Hitre jó erő Krisztus testéből,
Messziről részletet érdeméből;
Ez az igazság napja, az égen jár,
Onnét süt lelkekre e lelki sugár.